

განმავითარებელი შეფასების განხორციელების აქტუალური საკითხები

ზოგადი განათლების სფეროში სწავლა-სწავლების აქტუალური თემების განხილვისას ხშირად აქცენტები კეთდება საკითხებზე, თუ როგორ ავამაღლოთ მოსწავლეთა აკადემიური მიღწევები და როგორ შევუწყოთ ხელი მოსწავლეთა განვითარებას, აზროვნებითი პროცესების გააქტიურებას შეფასების დახმარებით, კონკრეტულად კი, განმავითარებელი შეფასებით.

მიუხედავად საკითხების არაერთგზის გაშუქებისა სტატიების, პუბლიკაციების, მასწავლებელთა ტრენინგების დახმარებით, განმავითარებელი შეფასების განხორციელებისას გამოიკვეთება რიგი ხარვეზები და სირთულეები: მასწავლებლებს კვლავ უჭირთ განმავითარებელი შეფასების ინსტრუმენტების მიზნობრივი და ეფექტიანი გამოყენება, ხშირად არ ხდება განმავითარებელი შეფასების კონცენტრირება კონკრეტულ საკითხზე, მოსწავლე ვერ იღებს კონსტრუქციულ უკუკავშირს, რადგან მიღებული შეფასება არ არის მიმართული მოსწავლის საჭიროებებზე. აღნიშნული დასკვნების გაკეთების უფლებას გვაძლევს USAID საბაზისო განათლების პროგრამის ფარგლებში განხორციელებული საგაკვეთილო ქოუჩინგები კახეთის რეგიონის რვავე მუნიციპალიტეტის თითქმის ყველა საჯარო სკოლის დაწყებითი საფეხურის ქართულისა და მათემატიკის 387 მასწავლებლებთან, სადაც უმრავლეს შემთხვევაში გამოიკვეთა გარკვეული სიმწირე, ნაკლოვანებები და ხარვეზები განმავითარებელი შეფასების განხორციელებისას. ყურადსაღებია ის ფაქტიც, რომ თავად პედაგოგები აღნიშნავენ განმავითარებელი შეფასების საკითხების მეტი სიცხადით გარკვევის, შეფასების ტექნიკების და მისი განხორციელებისთვის საჭირო კომპეტენციების დაუფლების, ამაღლების საჭიროებას. ამაზე მეტყველებს კახეთის რეგიონში დაწყებითი საფეხურის ქართულისა და მათემატიკის პედაგოგებთან ჩატარებული გამოკითხვის შედეგები. გამოკითხვა ჩატარდა USAID საბაზისო განათლების პროგრამის ფარგლებში დაგეგმილი სემინარების წინმსწრებად, რათა დაგვედგინა საჭიროებებიდან

გამომდინარე, რა თემების შესახებ სურდათ მათ სესიების, ტრენინგების ჩატარება. გამოკითხვაში მონაწილე რეგიონის 153 პედაგოგიდან უმრავლესობამ, 71,24%-მა, შეთავაზებული თემებიდან უპირატესობა მიანიჭა განმავითარებელ შეფასებას. რა იწვევს ამ შედეგებს? რატომ უჭირთ პედაგოგებს განმავითარებელი შეფასების სათანადოდ განხორციელება და რატომ განიცდიან ამ სფეროში ცოდნისა თუ კომპეტენციების დეფიციტს? არსებული რეალობის და მიღებული კვლევის შედეგების კრიტიკული ანალიზის საფუძველზე შემოგთავაზებთ გარკვეულ დასკვნებს.

უპირველესად, განვიხილავთ თავად განმავითარებელი შეფასების გამოყენების მთავარ მიზანს: მესამე თაობის ესგ-ს მიხედვით განმავითარებელი შეფასება ადგენს თითოეული მოსწავლის განვითარების დინამიკას და მიმართულია სწავლის ხარისხის გაუმჯობესებაზე, რომლის მიზანიცა არის მოსწავლის წინსვლისა და განვითარების ხელშეწყობა. ხოლო, ერთ-ერთი ამოცანაა მოსწავლის მიერ თავისივე ძლიერი და სუსტი მხარეების დადგენის, საკუთარი წინსვლის ხელშესაწყობად გააზრებული ნაბიჯების გადადგმის უნარების შეფასება; [1]

აქ უკვე ჩნდება კითხვა: რამდენად აქვს პედაგოგს რეალურად გააზრებულ-გათავისებული, რომ განმავითარებელი შეფასების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მხარეა მოსწავლეთა განვითარება-ფორმირება, რიგი კომპეტენციების დაუფლების ხელშეწყობა, რაც უპირველესად განპირობებული უნდა იყოს მათი თანამონაწილეობითა და აქტიური ჩართვით შეფასებისა თუ მაკორექტირებელი აქტივობების დაგეგმვა-განხორციელების პროცესში და უზრუნველყოს სწავლის სწავლა? ფაქტია, რომ ყველა პედაგოგი აღიარებს განმავითარებელი შეფასების სარგებლიანობას სწავლა-სწავლებაში, მაგრამ რეალურად, მისი როგორც „მაფორმირებელი“ პროცესის როლი არ აქვთ გათავისებული. თავად განმარტებაც ესგ-დან, არ აკეთებს აქცენტს განმავითარებელი შეფასების მაფორმირებელ ფუნქციაზე. „განმავითარებელი შეფასების“ ინგლისური შესატყვისი ტერმინი კი, „formative assessment“, ქართულად ითარგმნება როგორც „მაფორმირებელი შეფასება“. [2] რისი ფორმირება უნდა ხდებოდეს განმავითარებელი შეფასებისას და რისი განვითარება? ცხადია, აქ იგულისხმება მოსწავლის, როგორც კრიტიკულად მოაზროვნე პიროვნების ფორმირება, რომელსაც შეწევს უნარი გაანალიზოს, კრიტიკულად შეაფასოს საკუთარი

მიღწევები და შესაძლებლობები, ნათლად დაინახოს საკუთარი განვითარების დინამიკა, პროგრესი, მოიაზროს, დაგეგმოს და განახორციელოს წარმატების მიღწევის გზები ძლიერ მხარეზე დაყრდნობით სუსტი მხარეების გამოსასწორებლად და დასახული მიზნის მისაღწევად.

ვფიქრობთ ყურადსაღებია ის ფაქტი, რომ ამ საკითხზე მნიშვნელოვანი აქცენტები გაკეთდა USAID საბაზისო განათლების პროგრამის ფარგლებში განხორციელებულ ტრენინგებსა თუ სატრენინგო მასალებში, სადაც საკითხის ფოკუსირება მოხდა განმავითარებელ შეფასებაზე, როგორც მაფორმირებელ შეფასებაზე. მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ამ საკითხის მეტი განვრცობა და სიღრმისეულად წარმოდგენა, რათა მეტ პედაგოგს ქონდეს წვდომა ამ საკითხებზე, რომ ნათლად გაიაზროს განმავითარებელი შეფასების მიზნები კონკრეტულ სიტუაციაში, რა ინსტრუმენტების გამოყენება იქნება ეფექტიანი ამ სიტუაციაში მოსწავლეთა განვითარებისა და „ფორმირების“ თვალსაზრისით, როგორ განახორციელოს შეფასება და შეუწყოს ხელი მოსწავლეთა თვითშეფასების ამაღლებას, რაც გარკვეულ ფუნდამენტს შექმნის განმავითარებელი შეფასების საჭირო შედეგების მიღწევის თვალსაზრისით.

თუ მოვიშველიებთ ესგ-ს, სადაც ჩამოყალიბებულია სწავლა-სწავლების მიზნები, ვნახავთ, რომ ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი არის მოსწავლისათვის გამჭოლი უნარებისა და ღირებულებების ჩამოყალიბება-განვითარება, რაც მოიცავს: კრიტიკულ და შემოქმედებით აზროვნებას: ფაქტების, წარმოდგენების, მოსაზრებების კრიტიკულად განხილვას და გაანალიზებას; გამოწვევების მიღებას, გაბედული ნაბიჯების გადადგმას, შეკითხვების ჩამოყალიბებას და მათზე პასუხის ძიებას; პრობლემის გადაჭრის გზების ძიებას, მათგან ყველაზე ეფექტურის შერჩევას, გონივრული არჩევანის გაკეთებას და მის დასაბუთებას შესაფერისი არგუმენტების მოყვანით, ასევე, საკუთარ აქტივობაზე პასუხისმგებლობის გააზრებას, სწავლის სწავლას და დამოუკიდებლად საქმიანობას: აქტივობის/დავალების დაგეგმვას, იმის განჭვრეტას, თუ რა გაუადვილდება, რა გაუძნელდება, რაში დასჭირდება დახმარება; სტრატეგიების მიზანშეწონილად შერჩევას სამუშაოს თითოეული ეტაპისათვის; თვითშეფასებას ძლიერი და სუსტი მხარეების დასადგენად, სუსტი მხარეების გასაძლიერებლად გზების დასახვას. [1]

რამდენად ხდება ამ მიმართულებით განმავითარებელი შეფასების განხორციელება რეალურად? უნდა აღინიშნოს, რომ უმრავლეს შემთხვევაში განმავითარებელი შეფასების დროს მთავარი შემფასებელი და შესაბამისი ქმედითი აქტივობების დამგეგმავი არის პედაგოგი. მოსწავლე კი, მოლოდინის რეჟიმში მყოფი პირი, რომელიც ელოდება მასწავლებლის შეფასებას და უკუკავშირს. თავად ნაკლებად ერთვება ამ პროცესში, სადაც ფაქტიურად თითქმის გამორიცხულია თვითშეფასება, საკუთარი ძლიერი და სუსტი მხარეების დადგენა და ხარვეზების, ნაკლოვებებების დასაძლევად, გამოსასწორებლად ქმედითი, გააზრებული ნაბიჯების დაგეგმვა-განხორციელება. ცხადია, თუ არ ჩავთვლით იმ მცირე აქტივობებს, როდესაც მასწავლებელი იყენებს რიგ ინსტრუმენტებს, (როგორცაა მაგალითად შეფასების „ფერადი ბარათები“ და სხვა მსგავსი) მოსწავლეთა მიერ საკუთარი ცოდნის ან მიღებული შედეგების შესაფასებლად, რაც ცხადია სრულად ვერ უზრუნველყოფს სასურველ შედეგს. როდესაც შეფასების პროცესში ჩართულია თავად მოსწავლე, ცხადია ეს ზრდის შეფასების ეფექტიანობას. მოსწავლე თავად ადარებს თავის წინა და ახლანდელ მდგომარეობას, ხედავს პროგრესს ან რეგრესს მიღწევების დინამიკაში. თავად დაადგენს და განსაზღვრავს ამის გამომწვევ მიზეზებს, დასახავს წარმატების გაძლიერებისა თუ წარუმატებლობის დაძლევის გზებს. ცხადია ამას უცილობლად ექნება მოსწავლის განმავითარებელი და პიროვნული ფორმირების ბევრად ეფექტური შედეგი, ვიდრე იმ შემთხვევაში, როცა ამის შეფასება-დადგენა და სამოქმედო გზების დასახვა ხდება მასწავლებლის მიერ.

როდესაც ვსაუბრობთ მოსწავლის პიროვნულ ფორმირებაზე, არ შეიძლება არ განვიხილოთ ისევ ეროვნული სასწავლო გეგმის ძირითადი საგანმანათლებლო პრინციპები, კონკრეტულად, რომელიც ეხება სწავლის სწავლას. [1] რადგან განმავითარებელი შეფასება წარმოადგენს სწავლების პროცესის განუყოფელ ნაწილს, ცხადია ეს მოთხოვნები ეხება ამ პროცესსაც. საგაკვეთილო პროცესებზე დაკვირვებამ გამოკვეთა განმავითარებელი შეფასების განხორციელების ორი მნიშვნელოვანი ნაკლოვანება, რაც არცთუ იშვიათად გამოვლინდება სწავლა-სწავლების პროცესში: მასწავლებელი ან სრულად არ აძლევს კონსტრუქციულ უკუკავშირს მოსწავლეს და შემოიფარგლება მხოლოდ სიტყვიერი შეფასებით (კარგი ბიჭი/გოგო ხარ, ყოჩაღ, ან, არ მომწონს, ეს არ გაქვს კარგად გაკეთებული და ა. შ.), ან თუ აძლევს კონსტრუქციულ

უკუკავშირს, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, აქაც მთავარი შემფასებელი არის თავად და თავადვე განსაზღვრავს მოსწავლის შემდგომ ქმედით ნაბიჯებს შედეგების ასამაღლებლად და სასწავლო მიზნების მისაღწევად. ცხადია, ამ შემთხვევაში მასწავლებელი ვერ მიაღწევს სასურველ შედეგს, რადგან მოსწავლე არის პასიური და არ არის აქტიურად ჩართული სწავლა-სწავლების პროცესში. როგორ შეიძლება, რა მიდგომებით, რა ინსტრუმენტების გამოყენებით მოსწავლეთა აქტიური ჩართვა შეფასების პროცესში და ესგ-ს მოთხოვნების განხორციელების ხელშეწყობა? ერთ-ერთ ღირებულ ინსტრუმენტად მივიჩნევთ მოსწავლეთა თვითშეფასების უცილობელ ჩართვას ამ პროცესში. ამ მიზნით მოსწავლეთა თვითშეფასების რუბრიკების გამოყენებას, სადაც მითითებული იქნება კრიტერიუმების ერთგვარი ერთობლიობა მიღწევების დონეებით. ნათლად, მოსწავლისათვის გასაგები ენით ჩამოყალიბებული რუბრიკები საშუალებას მისცემს მას კრიტიკული ანალიზით მოახდინოს თვითშეფასება, ძლიერი და სუსტი მხარეების გამოვლენა, გარკვეული მიღწევის დონესთან საკუთარი მდგომარეობის მისადაგება, განსაზღვრა. მასწავლებელს კი ეძლევა საშუალება მოსწავლის საჭიროებებზე მორგებით მეტი სიზუსტით განახორციელოს უკუკავშირი. რადგან მოსწავლის მიერ შევსებული რუბრიკა დაეხმარება მას კარგად განსაზღვროს თუ რა იყო კარგად შესრულებული მოსწავლის მიერ, რაშია მისი ძლიერი მხარე, და ასევე, რა გაუჭირდა, რა ხარვეზები გამოვლინდა, რა სიძნელეებს წააწყდა მოსწავლე დავალების შესრულებისას, რაშია მისი სუსტი მხარე, რამდენად რეალურად აფასებს მოსწავლე საკუთარ შესაძლებლობებს. ცხადია, ეფექტური უკუკავშირის მისაცემად ეს ინფორმაცია მეტად მნიშვნელოვანია, რომ მოსწავლის მოსაზრებებთან შეჯერებით ერთობლივად დაისახოს სამოქმედო აქტივობების შემდეგი ეტაპები. როდესაც ახდენს თვითშეფასებას, მოსწავლე გაიაზრებს ხომ არ დაეხმარება ძლიერი მხარე ხარვეზების, ნაკლოვანებების დაძლევაში, ან ვისი დახმარება, მხარდაჭერა, სკაფოლდინგი ჭირდება მას ამისთვის. შესაძლოა ეს იყოს არა მასწავლებლის, არამედ თანაკლასელთა მხარდაჭერა, საკითხების წყვილში ან ჯგუფურად გადაწყვეტა და არჩევანს აკეთებს თავად მოსწავლე. ასეთი მიდგომა ეხმარება მას თავად გაიაზროს და განსაზღვროს პრობლემების გადაჭრის გზები. ეს ცხადია ხელს უწყობს კრიტიკული აზროვნების ჩამოყალიბება-განვითარებას. რაც

მთავარია, მოსწავლე თავად იღებს პასუხისმგებლობას თავის მიღწევებსა და განვითარებაზე, მას უყალიბდება რეფლექსიური უნარ-ჩვევები, მეტაკოგნიტური უნარები. სამომავლო ქმედებების აქტივობების განსაზღვრისას სასურველია მოსწავლე წავახალისოთ თავად მოახდინოს რანჟირება საკუთარი ძლიერი და სუსტი მხარეების, თავადვე განსაზღვროს რა აქტივობების საშუალებით არის შესაძლებელი წარუმატებლობის დაძლევა, მხოლოდ ამის შემდეგ მიიღოს მასწავლებლის უკუკავშირი.

არსებითად მნიშვნელოვანია მოსწავლეებს გავუზიაროთ შეფასების მიზნები, რათა გაიაზრონ და შეაფასონ მათი მიღწევის შესაძლებლობები, მეტი პასუხისმგებლობა აიღონ საკუთარ საგანმანათლებლო ზრდაზე, ისწავლონ საკუთარი პროგრესის თვითშეფასება და ქცევის თვითრეგულირება და ა, შ. ამ პროცესში მნიშვნელოვანია მოსწავლეთა მხარდაჭერა და დახმარება, რომ ნათლად გაიაზრონ თავიანთი სასწავლო საჭიროებები. ამ მიზნით ეფექტურია ე. წ. მოსწავლის „პორტფოლიოს“ გამოყენებაც, რაც იძლევა მოსწავლის ძალისხმევის, პროგრესის ან მიღწევების გაზომვისა და ნათელყოფის კარგ შესაძლებლობას. თავისთავად, მოსწავლეთა ჩართვა მტკიცებულებების შეგროვებაში, უკუკავშირის მიცემასა და მათი სწავლის შესახებ კომუნიკაციაში წახალისებს მათ, რომ აიღონ პასუხისმგებლობა საკუთარ სწავლაზე, აქტიურად ჩაერთონ ამ პროცესში და აკონტროლონ საკუთარი პროგრესი. ამგვარი მიდგომა უცილობლად ხდება ეფექტური გზა მოსწავლეთა მოტივაციის ასამაღლებლად.

გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ განმავითარებელ შეფასებას, რომელიც ინტეგრირებულია სწავლებისა და სწავლის პროცესში, „მაფორმირებლად“ და განმავითარებლად აქცევს არა ინსტრუმენტების, ტექნიკის ან თვითშეფასების დიზაინი, არამედ ის, თუ როგორ და რა მიზნით გამოვიყენებთ მას სწავლების პროცესში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. 2018-24 ესგ
2. USAID საბაზისო განათლების პროგრამის სატრენინგო მასალები
3. **Black, Wiliam and Assessment for Learning** <https://www.teachingexpertise.com/articles/black-wiliam-and-assessment-for-learning/>
4. **Formative assessment strategies for remote teaching and learning; The material from the State of New South Wales Department of Education, 2020.** <https://www.scribd.com/document/561600505/Formative-Assessment-Strategies>
5. <https://www.slideshare.net/crlmgn/formative-assessment-45421442>

განმავითარებელი შეფასების განხორციელების აქტუალური საკითხები

რეზიუმე

განმავითარებელი შეფასება, როგორც სწავლა-სწავლების მნიშვნელოვანი ნაწილი, დიდ როლს თამაშობს მოსწავლეთა „ფორმირებისა“ და განვითარების თვალსაზრისით. მიუხედავად ამ როლისა, მისი განხორციელებისას გამოიკვეთება რიგი ხარვეზები და სირთულეები: მასწავლებლებს კვლავ უჭირთ განმავითარებელი შეფასების ინსტრუმენტების მიზნობრივი და ეფექტიანი გამოყენება, ხშირად არ ხდება განმავითარებელი შეფასების კონცენტრირება კონკრეტულ საკითხებზე, მოსწავლე ვერ იღებს კონსტრუქციულ უკუკავშირს, რადგან მიღებული შეფასება არ არის მიმართული მოსწავლის საჭიროებებზე და/ან არასრულად არის ჩამოყალიბებული. ამ ნაკლოვანებების გაანალიზების ფონზე ნაშრომში აქცენტები გაკეთებულია განმავითარებელი შეფასების „მაფორმირებელ“ ფუნქციაზე, მის მნიშვნელოვან მხარეზე, რაც მოიცავს მოსწავლეთა განვითარება-ფორმირებას, რიგი კომპეტენციების დაუფლების ხელშეწყობას მოსწავლეთა თანამონაწილეობითა და აქტიური ჩართვით შეფასებისა თუ მაკორექტირებელი აქტივობების დაგეგმვა-განხორციელების პროცესში, რამაც უნდა უზრუნველყოს სწავლის სწავლა. შემოთავაზებულია საკითხის გადაწყვეტის კონკრეტული მიდგომები და ინსტრუმენტები, როგორცაა მოსწავლეთა თვითშეფასება და მისი უცილობელი ჩართვა ამ პროცესში, თვითშეფასების რუბრიკების, პორთფოლიოს, როგორც ეფექტური ინსტრუმენტების გამოყენება.

საკვანძო სიტყვები

განმავითარებელი შეფასება. კონსტრუქციული უკუკავშირი, მოსწავლეთა თვითშეფასება. სწავლის სწავლა, შეფასების ინსტრუმენტები

Keywords

Formative assessment, Constructive feedback, Students' self-assessment, Learning to learn, Assessment tools